

ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ :

ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟΝ ΓΚΡΕΚΟ

Εισαγωγή

Η Αναφορά μου στον Γκρέκο δεν είναι αυτοβιογραφία· η ζωή μου η προσωπική για μένα μονάχα έχει κάποια, πολύ σχετική, αξία, για κανένα άλλον. Η μόνη αξία που της αναγνωρίζω είναι ετούτη: ο αγώνας της ν' ανέβει από σκαλοπάτι σε σκαλοπάτι και να φτάσει όσο πιο ψηλά μπορούσαν να την πάνε η δύναμή της και το πείσμα — στην κορφή που αυθαίρετα ονομάτισα Κρητική Ματιά.

Θα βρεις λοιπόν, αναγνώστη, στις σελίδες ετούτες την κόκκινη γραμμή, καμωμένη από στάλες αίμα μου, που σημαδεύει την πορεία μου ανάμεσα στους ανθρώπους, στα πάθη και στις ιδέες. Κάθε άνθρωπος άξιος να λέγεται γιος του ανθρώπου σηκώνει το σταυρό τον κι ανεβαίνει το Γολγοθά το. Πολλοί, οι πιο πολλοί, φτάνουν στο πρώτο, στο δεύτερο σκαλοπάτι, λαχανιάζουν, σωριάζονται στη μέση της πορείας και δε φτάνουν στην κορφή του Γολγοθά — θέλω να πω στην κορφή του χρέους τους — να σταυρωθούν, ν' αναστηθούν, και να σώσουν την ψυχή τους. Λιποψυχούν, φοβούνται να σταυρωθούν, και δεν ξέρουν πως η σταύρωση είναι ο μόνος δρόμος της ανάστασης· άλλον δεν έχει.

Τέσσερα στάθηκαν τ' αποφασιστικά σκαλοπάτια στο ανηφόρισμά μου, και το καθένα φέρνει ένα ιερό όνομα: Χριστός, Βούδας, Λένιν, Οδυσσέας. Αυτή την αιματερή πορεία μου, από τη μια από τις μεγάλες αυτές ψυχές στην άλλη, τώρα που ο ήλιος βασιλεύει, μάχουμαι στο Οδοιπορικό μου ετούτο να σημαδέψω. Έναν άνθρωπο ν' ανεβαίνει, με την ψυχή στο στόμα, το κακοτράχαλο βουνό της μοίρας του. Αλάκερη η ψυχή μου μια Κραυγή· κι όλο μου το Έργο, το σχόλιο στην Κραυγή αυτή.

Μια λέξη πάντα, σε όλη μου τη ζωή, με τυραννούσε και με μαστίγωνε η λέξη Ανήφορος· τον ανήφορο αυτόν θα 'θελα εδώ, με αλήθεια μαζί και φαντασία, να παραστήσω· και τις κόκκινες πατημασιές που αφήκε το ανηφόρισμά μου. Και βιάζουμαι, προτού φορέσω το «μαύρο κράνος» και κατέβω στο χώμα, γιατί η αιματωμένη αυτή γραμμή θα 'ναι το μόνο αχνάρι που αφήκε το διάβα μου απάνω στη γης· ότι έγγραψα ή έπραξα γράφτηκε και πράχτηκε απάνω στο νερό και χάθηκε.

Φωνάζω τη μνήμη να θυμηθεί, περιμαζώνω από τον αέρα τη ζωή μου, στέκουμαι σαν στρατιώτης μπροστά στο στρατηγό και κάνω την Αναφορά μου στον Γκρέκο· γιατί αυτός είναι ζυμωμένος από το ίδιο κρητικό χώμα με μένα, και καλύτερα απ' όλους τους αγωνιστές που ζουν ή που έχουν ζήσει μπορεί να με νιώσει. Δεν αφήκε κι αυτός την ίδια κόκκινη γραμμή απάνω στις πέτρες;

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Μαζεύω τα σύνεργα μου: όραση, ακοή, γέψη, όσφρηση, αφή, μυαλό, βράδιασε πια, τελεύει το μεροκάματο, γυρίζω σαν τον τυφλοπόντικα σπίτι μου, στο χώμα. Όχι γιατί κουράστηκα να δουλεύω, δεν κουράστηκα, μα ο ήλιος βασίλεψε.

Ο ήλιος βασίλεψε, θάμπωσαν τα βουνά, οι οροσειρές του μυαλού μου κρατούν ακόμα λίγο φως στην κορφή τους, μα η άγια νύχτα πλακώνει, ανεβαίνει από τη γης, κατεβαίνει από τον ουρανό, και το φως ορκίστηκε να μην παραδοθεί· μα το ξέρει, σωτηρία δεν υπάρχει. Δε θα παραδοθεί, μα θα σβήσει.

Ρίχνω στερνή ματιά γύρα μου ποιον ν' αποχαιρετήσω; τι ν' αποχαιρετήσω; τα βουνά, τη θάλασσα, την καρπισμένη κληματαριά στο μπαλκόνι μου, την αρετή, την αμαρτία, το δροσερό νερό; Μάταια, μάταια· κατεβαίνουν όλα ετούτα μαζί μου στο χώμα.

Σε ποιον να εμπιστευτώ τις χαρές και τις πίκρες μου, τις μυστικές δονκιχώτικες λαχτάρες της νιότης, την τραχιά σύγκρουση αργότερα με το Θεό και με τους ανθρώπους, και τέλος την άγρια περηφάνια που έχουν τα γεράματα που καίγονται μα αρνιούνται, ως το θάνατο, να γίνουν στάχτη; Σε ποιον να πω πόσες φορές σκαρφαλώνοντας, με τα πόδια, με τα χέρια, τον κακοτράχαλο ανήφορο του θεού, γλίστρησα κι έπεσα, πόσες φορές σηκώθηκα, όλο αίματα, και ξανάρχισα ν' ανηφορίζω; Που να βρω μια ψυχή σαρανταπληγιασμένη κι απροσκύνητη, σαν την ψυχή μου, να της ξομολογηθώ;

Σφίγγω ήσυχα, πονετικά, ένα σβώλο κρητικό χώμα στη φούχτα μου. Το κρατούσα το χώμα ετούτο πάντα μαζί μου, σε όλες μου τις περιπλάνησες, και στις μεγάλες μου αγωνίες το 'σφιγγα μέσα στη φούχτα μου κι έπαιρνα δύναμη, δύναμη μεγάλη, σαν να 'σφιγγα το χέρι φίλου αγαπημένου. Μα τώρα που βασίλεψε ο ήλιος και το μεροκάματο τέλεψε, τι να την κάμω τη δύναμη; Δεν την έχω ανάγκη πια. Κρατώ το χώμα ετούτο της Κρήτης και το σφίγγω με άφραστη γλύκα, τρυφεράδα κι ευγνωμοσύνη, σαν να σφίγγω μέσα στη φούχτα μου και ν' αποχαμητώ το στήθος γυναίκας αγαπημένης. Αυτό ήμουν αιώνια, αυτό θα 'μαι αιώνια, πέρασε αστραπή η στιγμή που στροβιλίστηκες, άγριο χώμα της Κρήτης, κι έγινες αγωνιζόμενος άνθρωπος.

Τι αγώνας, τι αγωνία, τι κυνηγητό του ανθρωποφάγου αόρατου θεριού, τι επικίντνες ουρανικές και σατανικές δυνάμεις η φούχτα ετούτη το χώμα! Ζυμώθηκε μ' αίμα, δάκρυο κι ιδρώτα, γίνηκε λάσπη, γίνηκε άνθρωπος, πήρε τον ανήφορο, να φτάσει — που να φτάσει; Σκαρφάλωνε αγκομαχώντας το σκοτεινό όγκο του θεού, άπλωνε τα χέρια, έψαχνε, έψαχνε και μάχουνταν να βρει το πρόσωπό του.

Κι όταν, τα ολόστερνα ετούτα χρόνια, απελπισμένος πια, ένιωσε πως ο σκοτεινός αυτός όγκος δεν έχει πρόσωπο, τι καινούριος, όλο αναίδεια και τρόμο, αγώνας να πελεκήσει την ακατέργαστη κορφή και να της δώσει πρόσωπο — το πρόσωπό του!

Μα τώρα το μεροκάματο τέλεψε, μαζεύω τα σύνεργα μου ας έρθουν άλλοι σβώλοι χώματα να συνεχίσουν τον αγώνα. Είμαστε, εμείς οι θνητοί, το τάγμα των αθανάτων, κόκκινο κοράλλι το αίμα μας, και χτίζουμε απάνω στην άβυσσο ένα νησί.

Χτίζεται ο θεός, έβαλα κι εγώ το δικό μου κόκκινο πετραδάκι, μια στάλα αίμα, να τον στερεώσω, να μη χαθεί, να με στερεώσει, να μη χαθώ, έκαμα το χρέος μου. Έχετε γεια!

Απλώνω το χέρι, φουχτώνω το μάνταλο της γης, ν' ανοίξω την πόρτα να φύγω, μα κοντοστέκουμαι στο φωτεινό κατώφλι ακόμα λίγο. Δύσκολο, δύσκολο πολύ, να ξεκολλήσουν τα μάτια, τ' αυτιά, τα σπλάχνα από τις πέτρες και τα χόρτα

του κόσμου λες: Είμαι χορτάτος, είμαι ήσυχος, δε θέλω πια τίποτα, τέλεσα το χρέος και φεύγω· μα η καρδιά πιάνεται από τις πέτρες κι από τα χόρτα, αντιστέκεται, παρακαλάει: «Στάσου ακόμα!»

Μάχουμαι να παρηγορήσω την καρδιά μου, να τη συβάσω να πει λεύτερα το ναι. Να μη φύγουμε σαν σκλάβοι, δαρμένοι, κλαμένοι, από τη γης, παρά σαν βασιλιάδες που έφαγαν, ήπιαν, χόρτασαν, δε θέλουν πια, και σηκώνονται από το τραπέζι. Μα η καρδιά χτυπάει ακόμα μέσα στα στήθια, αντιστέκεται, φωνάζει: «Στάσου ακόμα!»

Στέκουμαι, ρίχνω στερνή ματιά στο φως, που αντιστέκεται κι αυτό, σαν την καρδιά του ανθρώπου, και παλεύει. Σύννεφα σκέπασαν τον ουρανό, έπεσε απάνω στα χείλια μου μια χλιαρή ψιχάλα, η γης μύρισε· γλυκιά φωνή, μανλιστικά, ανεβαίνει από τα χώματα: «Έλα... έλα... έλα...»

Πλήθυναν οι ψιχάλες· το πρώτο νυχτοπούλι αναστέναξε, κι ο πόνος του κόλλησε από τις νυχτωμένες φυλλωσιές, γλυκός πολύ, μέσα στο βρεμένο αέρα. Ησυχία, γλύκα μεγάλη, κανέναν στο σπίτι κι έξω τα χωράφια διψούσαν κι έπιναν μ' ευγνωμοσύνη, με βουβή ευδαιμονία, το πρωτοβρόχι. Ανασηκώνονταν η γης σαν μωρό, κατά τον ουρανό, να βυζάζει.

Έκλεισα τα μάτια· κρατούσα πάντα στη φούχτα το σβόλο το χόμα της Κρήτης κι ο ύπνος με πήρε. Ο ύπνος με πήρε κι είδα όνειρο: Ξημέρωνε, λέει, ζυγαριάζουνταν από πάνω μου ο Αυγερινός, έτρεμα, έλεγα τώρα θα πέσει κι έτρεχα, έτρεχα ανάμεσα στα έρημα άνυδρα βουνά, ολομόναχος. Πέρα στην ανατολή πρόβαλε ο ήλιος· δεν ήταν ήλιος, ήταν ένα προύντζινο ταπί γεμάτο κάρβουνα αναμμένα. Ο αέρας χοχλάκιζε. Κάπου κάπου μια σταχτιά πετροπέρδικα πετούσε από το βράχο, χτυπούσε τα φτερά της και κακάριζε, χαχάριζε και με περγελούσε. Ένα κοράκι, σ' ένα αναγύρισμα του βουνού, τινάχτηκε ως με είδε· σίγουρα θα με περίμενε, και με πήρε ξοπίσω σκώντας στα γέλια. Θύμωσα, έσκυψα, πήρα μια πέτρα να του την πετάξω· μα το κοράκι είχε αλλάξει κορμί, είχε γίνει ένα γεροντάκι και μου χαμογελούσε.

Τρόμος με κυρίεψε κι άρχισα πάλι να τρέχω. Στρούφιζαν τα βουνά, στρουφίζουμουν κι εγώ μαζί τους· ολοένα οι κύκλοι στένευαν, μ' έπιασε ζάλη. Χοροπηδούσαν γύρα μου τα βουνά, ένιωσα ξαφνικά δεν ήταν ετούτα βουνά, ήταν τ' απολιθώματα προκατακλυσμιαίου εγκέφαλου και μαύρος θεόρατος σταυρός ήταν καρφωμένος δεξιά μου, αψηλά, σε μια πέτρα, κι απάνω του ένα θεριακωμένο προύντζινο φίδι σταυρωμένο.

Αστραπή έσιασε το μυαλό μου, φώτισε γύρα μου τα βουνά, είδα: Είχα μπει στο φοβερό στρουφιητό φαράγγι που 'χαν πάρει, τώρα και χιλιάδες χρόνια, οι Οβραίοι, με το Γεχωβά μπροστάρη, φεύγοντας την ευτυχισμένη παχιά γη του Φαραώ. Το φαράγγι ετούτο στάθηκε το πύρινο αργαστήρι όπου, πεινώντας, διψώντας, βλαστημώντας, σφοροκοπήθηκε η ράτσα του Ισραήλ.

Τρόμος με κυρίεψε, τρόμος και χαρά μεγάλη· ακούμπησα σ' ένα βράχο να καταλαγιάσει το στροβίλισμα του μυαλού μου, έκλεισα τα μάτια, κι όλομεμιας τα πάντα γύρα μου αφανίστηκαν ένα ελληνικό ακρογιάλι απλώθηκε μπροστά μου, θάλασσα σκούρα λουλάκια, κόκκινοι βράχοι, κι ανάμεσα στους βράχους η χαμηλή μπασιά κατασκότεινης σπηλιάς. Ένα χέρι τινάχτηκε μέσα από τον αέρα και σφήνωσε στη φούχτα μου ένα δαδί αναμμένο. Κατάλαβα την προσταγή· έκαμα το σταυρό μου, τρύπωξα μέσα στη σπηλιά.

Γύριζα, γύριζα, τσαλαβουτούσα σε μαύρα παγωμένα νερά, κρέμουνταν απάνω από το κεφάλι μου ογροί, γαλάζιοι σταλαχτίτες, ασκόνουνταν από τη γης γιγάντιοι πέτρινοι φαλλοί, που στραφτάλιζαν και γελούσαν στη δαδίσια αναλαμπή. Ήταν η σπηλιά ετούτη το θηκάρι μεγάλου ποταμού και το 'χε παρατήσει αδειανό, γιατί

άλλαξε, μέσα στους αιώνες, πορεία...

Σούριξε το προυντζινο φίδι θυμωμένο· άνοιξα τα μάτια, είδα πάλι τα βουνά, το φαράγγι, τους γκρεμούς· η ζάλη είχε κατασταλάξει. Τα πάντα ακινήτησαν, φωτίστηκαν, κατάλαβα: όμοια και τις πορπολούμενες γύρα μου οροσειρές τις είχε κατασκάνει ο Γεχωβάς για να περάσει. Είχα μπει μέσα στο φοβερό θηκάρι του θεού, ακολουθούσα, πατούσα τ' αχνάρια του.

— Αυτός είναι ο δρόμος, φώναξα μέσα στ' όνειρό μου, αυτός είναι ο δρόμος του ανθρώπου, άλλο δεν έχει.

Κι ως τινάχτηκε από τα χείλια μου ο αυθάδης ετούτος λόγος, ανεμοσίφουνας με τύλιξε, φτερούγες άγριες με σήκωσαν, κι όλομειας βρέθηκα στην κορφή του θεοβάδιστου Σινά. Μύριξε ο αγέρας θειάφι, τα χείλια μου μερμήδιζαν, σαν να τ' αγκύλωναν αρίφνητες, αόρατες σπίθες. Σήκωσα τα βλέφαρα. Ποτέ τα μάτια μου, ποτέ τα σπλάχνα μου δεν είχαν χαρεί τόσο απάνθρωπο, τόσο αρμονισμένο με την καρδιά μου δράμα, χωρίς νερό, χωρίς δέντρο, χωρίς ανθρώπους. Χωρίς ελπίδα. Εδώ η ψυχή ενός απελπισμένου ή περήφανου ανθρώπου βρίσκει την άκρα ευδαιμονία.

Κοίταξα το βράχο όπου στέκουμουν. Δυο βαθιές γούβες σκαμμένες στο γρανίτη θα 'ταν οι πατημασιές του προφήτη με τα κέρατα που περίμενε τον πεινασμένο Αιώνα να προβάλει. Εδώ, στην κορφή του Σινά, δεν του 'χε δώσει προσταγή να περιμένει; Περίμενε.

Περίμενα κι εγώ. Έσκυβα απάνω από τον γκρεμό, αφουκράζουμουν άξαφνα, μακριά, μακριά πολύ, κουφοβρόντηξαν πατημασιές. Κάποιος ζύγωνε, και τα βουνά κουνιούνταν. Έπαιζαν τα ρουθούνια μου — όλος ο αγέρας μύριζε σαν μπροσταρότραγος. «Έρχεται! Έρχεται!» μουρμούριζα κι έζωνα σφιχτά τη μέση μου συντάζουμουν να παλέψω.

Αχ, πόσο την είχα λαχταρίσει τη στιγμή ετούτη! Χωρίς να μπαίνει στη μέση και να με παραπλανάει ο αδιάντροπος ορατός κόσμος, ν' αντικρίσω, πρόσωπο με πρόσωπο, το λιμασμένο θεριό της ζούγκλας τ' ουρανού. Τον Αόρατο. Τον Ανεχώρταγο. Τον αγαθό Πατέρα που τρώει τα παιδιά του και στάζουν τα χείλια του, τα γένια του, τα νύχια του αίματα.

Θα του μιλήσω θαρρετά, θα του πω τον πόνο του ανθρώπου, τον πόνο του πουλιού, του δέντρου και της πέτρας, όλοι πήραμε απόφαση, δε θέμε να πεθάνουμε, κρατώ μιαν αναφορά, την υπόγραψαν όλα τα δέντρα, τα πουλιά, τα θεριά, οι άνθρωποι, δε θέμε, Πατέρα, να μας φας, και δε θα φοβηθώ, θα του τη δώσω.

Μιλούσα, παρακαλούσα, έσφιγγα τη μέση μου κι έτρεμα. Κι εκεί που περίμενα, σαν να μετακουνήθηκαν οι πέτρες κι άκουσα μεγάλη αναπνοή.

«Να τος... να τος... έφτασε!» μουρμούρισα και στράφηκα ανατριχιάζοντας.

Μα δεν ήταν ο Γεχωβάς, δεν ήταν ο Γεχωβάς, ήσουν εσύ, Παππού, από το αγαπημένο χώμα της Κρήτης, και στέκουσουν μπροστά μου, άρχοντας αυστηρός, με το σφηνωτό γενάκι το κάτασπρο, με τα στεγνά χείλια τα σφιμένα, με το εκστατικό μάτι, το γεμάτο φλόγες και φτέρουγες. Και στα μαλλιά σου περιπλέκονταν ρίζες από θυμάρι.

Με κοίταξες, κι ως με κοίταξες ένιωσα πως ο κόσμος ετούτος είναι ένα σύννεφο φορτωμένο αστροπελέκι κι άνεμο, σύννεφο κι η ψυχή του ανθρώπου φορτωμένη αστροπελέκι κι άνεμο, κι από πάνω φυσάει ο Θεός και σωτηρία δεν υπάρχει.

Σήκωσα τα μάτια, σε κοίταξα. Έκαμα να σου πω: «Παππού, αλήθεια δεν υπάρχει σωτηρία;» μα η γλώσσα μου είχε κολλήσει στο λαρύγγι μου· έκαμα να σε ζυγώσω, μα τα γόνατα μου λύγισαν.

Άπλουσες τότε το χέρι, σαν να πνίγουμουν κι ήθελες να με σώσεις.

Αρπάχτηκα με λαχτάρα από το χέρι σου· πασαλειμμένο ήταν με πολύχρωμες μπογιές, θαρρείς ζωγράφιζε ακόμα. Έκαιγε. Άγγιξα το χέρι σου, πήρα φόρα και δύναμη, μπόρεσα να μιλήσω:

— Παππού αγαπημένε, είπα, δώσ' μου μια προσταγή.

Χαμογέλασε, απίθωσε το χέρι απάνω στο κεφάλι μου· δεν ήταν χέρι, ήταν πολόχρωμη φωτιά. Ως τις ρίζες του μυαλού μου περεχύθηκε η φλόγα.

— Φτάσε όπου μπορείς, παιδί μου...

Η φωνή του βαθιά, σκοτεινή, σαν να 'βγαине από το βαθύ λαρύγγι της γης. Έφτασε ως τις ρίζες του μυαλού μου η φωνή του, μα η καρδιά μου δεν τινάχτηκε.

— Παππού, φώναξα τώρα πια δυνατά, δώσ' μου μια πιο δύσκολη, πιο κρητικιά προσταγή.

Κι όλομεμιας, ως να το πω, μια φλόγα σουρίξε ξεσκίζοντας τον αέρα, αφανίστηκε από τα μάτια μου ο αδάμαστος πρόγονος με τις περιπλεγμένες θυμαρόριζες στα μαλλιά του κι απόμεινε στην κορφή του Σινά μια φωνή όρθια, γεμάτη προσταγή, κι ο αέρας έτρεμε:

— Φτάσε όπου δεν μπορείς!

Πετάχτηκα τρομαγμένος από τον ύπνο· είχε πια ξημερώσει. Σηκώθηκα, ζύγωσα στο παράθυρο, βγήκα στο μπαλκόνι με την καρπισμένη κληματαριά. Η βροχή είχε τώρα κοπάσει, έλαμπαν οι πέτρες, γελούσαν. Τα φύλλα των δέντρων ήταν φορτισμένα δάκρυα.

— Φτάσε όπου δεν μπορείς!

Ήταν η φωνή σου· κανένας άλλος στον κόσμο δεν μπορούσε έναν τέτοιο αρσενικό λόγο να ξεστομίσει, μονάχα εσύ, Παππού ανεχόρταγε! Δεν είσαι εσύ ο αρχηγός ο απροσκύνητος, ο ανέλπιδος, της στρατευόμενης γενιάς μου; Δεν είμαστε εμείς οι λαβωμένοι, οι πεινασμένοι, οι μπουμπουνοκέφαλοι, οι σιδεροκέφαλοι, που αφήσαμε πίσω μας την καλοπέραση και τη βεβαιότητα και πας εσύ μπροστά και κάνουμε γιουρούσι να σπάσουμε τα σύνορα;

Το λαμπρότερο πρόσωπο της απελπισίας είναι ο θεός· το λαμπρότερο πρόσωπο της ελπίδας είναι ο Θεός· πέρα από την ελπίδα και την απελπισία, πέρα από τα παμπάλαια σύνορα, με σπρώχνεις, Παππού. Που με σπρώχνεις; Κοιτάζω γύρα μου, κοιτάζω μέσα μου· η αρετή τρελάθηκε, η γεωμετρία τρελάθηκε, η ύλη τρελάθηκε· πρέπει να 'ρθει πάλι ο Νους ο νομοθέτης, να βάλει καινούρια τάξη, καινούριους νόμους· πιο πλούσια αρμονία να γίνει ο κόσμος.

Αυτό θες, κατά κει με σπρώχνεις, κατά κει μ' έσπρωχνες πάντα· άκουγα μέρα νύχτα την προσταγή σου· μάχουμουν, όσο μπορούσα, να φτάσω όπου δεν μπορούσα, αυτό είχα βάλει χρέος μου· αν έφτασα ή δεν έφτασα, εσύ θα μου πεις. Όρθιος στέκουμαι μπροστά σου και περιμένω.

Στρατηγέ μου, τελεύει η μάχη, κάνω την αναφορά μου· να που πολέμησα, να πως πολέμησα, λαβώθηκα, δείλιασα, μα δε λιποτάχτησα· τα δόντια μου καταχτυπούσαν από το φόβο, μα τύλιγα σφιχτά το κούτελό μου μ' ένα κόκκινο μαντίλι, να μην ζεκρίνονται τα αίματα, κι έκανα γιουρούσι.

Ένα ένα μπροστά σου τα φτερά της καλιακούδας μου ψυχής θα τα μαδήσω, ωσότου ν' απομείνει ένα σβωλαράκι χώμα κι αυτή, ζυμωμένο με δάκρυο, αίμα κι ιδρώτα. Θα σου πω τον αγώνα μου, ν' αλαφρώσω· να πετάξω από πάνω μου την αρετή, την ντροπή, την αλήθεια, ν' αλαφρώσω. Πως έπλασες εσύ το «Τολέδο στην καταίγίδα»; Όμοια, με βαριά μαύρα σύννεφα, ζωσμένη κίτρινες αστραπές, ανέλπιστα κι ανένδοτα παλεύοντας με το φως και με το σκοτάδι, η ψυχή μου. Θα τη δεις, θα τη ζυγιάσεις ανάμεσα στα σπαθωτά φρύδια σου και θα την κρίνεις. Θυμάσαι το βαρύ λόγο που λέμε εμείς οι Κρητικοί: **«Όπου αστοχήσεις, γύρισε· κι όπου πετύχεις, φύγε!»** Αν αστόχησα, και μια ώρα ζωή ακόμα να μου απομένει, θα

ξαναγυρίσω στην έφοδο. Αν πέτυχα, θ' ανοίξω τη γη, να 'ρθω να ξαπλώσω στο πλάι σου.

Άκουσε το λοιπόν, Στρατηγέ, την αναφορά μου και κάμε κρίση: άκουσε, Παππού, τη ζωή μου, κι αν πολέμησα κι εγώ μαζί σου, αν λαβώθηκα χωρίς κανέναν να μάθει πως πόνεσα, αν δε γύρισα ποτέ την πλάτη μου στον οχτρό, δώσε μου την ευχή σου!

(Αντιγραφή/ Επιμέλεια : Αθανάσιος Γιάννης, Λειψία, Γερμανία, Ιανουάριος 2008)
<http://www.uni-leipzig.de/~organik/giannis/index.htm>